PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASTERLARIDA ISHLAB CHIQARISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI

Sultonov Sirojiddin Normurolovich (dotsent v.b)
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM
ORCID: 0009-0008-3433-6107
E-mail:aligart-8300@mail.ru

Annotatsiya. Bugungi kunda arosanoat sohasi rivojlantirishni tartibga soluvchi meyoriy-huquqiy hujjatlarga ko‘ra, qishloq xo‘jaligiga iqtisoslashtirilgan yerlardan samarali va unumli foydalanish, yo‘l qo‘yilgan kamchiliklarni o‘z vaqtida qoplash va bartaraf etish. Yetishtirilgan mahsulotlarni eksport-import operatsiyalarini amalga oshirishda jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan bajarilishi majburiy hisoblangan vazifalarni Inspeksiyaning hududiy boshqarmalari tomonidan tegishli xulosalarni berish vazifasi yuklatilgan. Yangi bozor mexanizmlarini joriy qilish, agrosanoatniing raqobatdoshligini oshiriish va mamlakat iqtisodiyotiga o’ziga xos ta’sir ko’rsatishini ko’rishimiz mumkin.

Kalit so‘zlar: *Agrosanoat, yaratuvchanlik, qishloq xo‘jaligi sanoati, hudud, raqobatdoshlik, ishlab chiqarish.*

Этапы производства на базе хлопково-текстильных кластеров в регионах и проблемы их развития

Абстрактный. Сегодня, согласно нормативным правовым актам, регулирующим развитие агропромышленного комплекса, эффективное и продуктивное использование земель, приспособленных для сельского хозяйства, своевременное возмещение и устранение недостатков, территориальным управлениям Инспекции поручено выдавать соответствующие заключения по вопросам, обязательным для выполнения физическими и юридическими лицами при осуществлении экспортно-импортных операций с выращенной продукцией.

В результате внедрения новых рыночных механизмов повышается конкурентоспособность агропромышленного комплекса и его специфическое влияние на экономику страны.

Ключевые слова: *Агропромышленный комплекс, креативность, сельскохозяйственное производство, регион, конкурентоспособность, производство.*

Stages of production based on cotton-textile clusters in the regions and issues of their development

Abstract. Today, according to the regulatory legal acts regulating the development of the agro-industrial complex, the effective and productive use of lands adapted for agriculture, timely compensation and elimination of shortcomings. The territorial departments of the Inspectorate are tasked with issuing appropriate conclusions on the tasks that are considered mandatory for individuals and legal entities when carrying out export-import operations of cultivated products. We can see that the introduction of new market mechanisms, increasing the competitiveness of the agro-industrial complex and its specific impact on the country's economy.

Key words: Agropromyshlennyy complex, creativity, selskohozyaystvennoe proizvodstvo, region, konkurentosposobnost, proizvodstvo.

Kirish.

Agrosanoat majmuasini rivojlantirish axolining turmush darajasini oshrishning asosiy omillaridan biridir. Shu sababli mamlakat agrosanoat majmuasining rivojlanishga O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti va hukumati tomonidan doimiy e’tibor berilib kelinmoqda. Buning natijasi o‘laroq, mustaqillik yillarida bozor iqtisodiyotini yuritish uchun zarur huquqiy baza yaratildi va ular muttasil takomillashtirilmoqda [1]. Olib borilgan siyosat natijasida agrar sohada nodavlat sektor tez rivojlantirildi. Qishloq xo‘jaligida ishlab chiqarish asosan shirkat, fermer va dehqon xo‘jaliklari shaklida tashkil etildi bozor talablari va davlat ehtiyojlaridan kelib

chiqib, ishlab chiqirishning tarkibi o‘zgartirildi. Chorvachilik tarmog‘i xususiylashtirildi. Mamlakatda yetishtirilgan hosilni qayta ishlash darajasi va kimga qancha sotish masalalari mamlakat manfaatlaridan kelib chiqqan holda ijobiy hal qilinmoqda. Chunonchi agrosanoat majmuasiga kiruvchi tarmoqlarni imkon darajasida bir-biriga mutanosib rivojlantirish, ularning iqtisodiy manfaatlarini uyg‘unlashtirish masalalari yanada kuchaymoqda. Bozor munosabatlarining rivojlantirilishi biz uchun nisbatan yangi hisoblangan marketing, menejment iqtisodiy havfsizlik, moliya va soliq, inflyatsiya, monopoliyaga qarshi kurash va raqobatni rivojlantirish, bonkrotlik, birja, shartnomaviy munosabatlar kabi ko‘plab iqtisodiy masalalarni chuqur o‘rganishni talab qilmoqda [2].

Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasi agrosanoat majmuasida asosiy vositalar ishlab chiqaruvchi tarmoqlarning rivojlanishiga e’tibor juda katta. Respublika agrosanoat majmuasi tarmoqlari ayniqsa, qishloq xo‘jaligi yangi texnikalar, ish qurollari, texnologiyalarsiz rivojlana olmaydi. Ushbu tamoqlarning raqobatbardoshligini oshirishning asosiy yo‘nalishlari ishlab chiqarish chaqarish jarayonlarini mexanizatsiyalashtirish, ximiyalashtirish va avtomatlashtirishdir.

Adabiyotlar sharhi.

Agrosanoat sohasiga yangi bozor mexanizmlarini joriy qilish, mahalliy mahsulotlarning raqobatdoshligini oshirish bo‘yicha, xorij va mamlakatimiz olimlari tomonidan tadqiq etilgan. Ular ilmiy asarlarida, ma’ruzalarida klasterlashtirish, agroklaster tizimini optimallashtirish masalalari va qarashlarini, ilmiy fikr-mulohazalarini bayon etishgan. Jumladan, innovatsion ixtisoslashtirilgan banklar, davlat-xususiy sheriklik, korporativ venchur fondlari. Innovatsion ixtisoslashgan banklar moliyaviy institutlar bo'lib, ular qisqa, o'rta va uning istalgan bosqichida innovatsiyalarni yaratish va amalga oshirish uchun uzoq muddatli kreditlar ishlab chiqish va joriy etish. Kredit berish uchun asoslar to'plamini taqdim etishdir. Loyihaning rentabelligini hisoblashni o'z ichiga olgan korxona tomonidan hujjatlar,

ushbu ma'lumotlar asosida innovatsion bank tomonidan ijobiy qaror qabul qilinishi mumkinligi. Bu innovatsion bank nafaqat kredit beradi, balki yuridik va jismoniy shaxslar uchun depozitlar ochadi. Ya'ni mablag'larni to'plash. Bunday holda, davlat xavf-xatarlar uchun kafil bo'lishi kerak. Innovatsion banklarning innovatsion faoliyati uchun maqsadli kreditlar taklif qilishda duch kelishi mumkin agrosanoat klasterlarida degan manbalar mavjud. E.M. Akhmetshin, K.A. Barmuta, Z.M. Yakovenko, L.I. Zadorozhnaya, D.S. Mironov, E.N. Klochko, D.V. Zavyalov, T.P. Maksimova, N.E. Bondarenko (2017) [3,4,5].

Hududiy agrosanoatni rivojlantirish uchun byudjet mablag'larining etishmasligi sharoitida klasterlar, davlat va xususiy kuchlarni birlashtirishga asoslangan yangi manbalardan foydalanish kerak davlat-xususiy sheriklik shaklidagi tadbirkorlik faoliyatini oshirish tog’risi takidlangan I.S. Abdullaev, P.A. Gurbanov, R.A. Aleshko, Y.Yu. Finogenov, Siberian J (2023) [6].

Agrosanoat kompleksini rivojlantirishning ushbu mexanizmi o'zaro ta'sirni o'z ichiga oladi davlat va xususiy sektor o'rtasida, xususiy sherik nafaqat ishtirok etganda ob'ektni loyihalash, moliyalashtirish, qurish, balki uning keyingi faoliyatida ham davlat hamkorining foydasi haqida olimlar tomonidan o‘rganilgan E.M. Akhmetshin, E.P. Kolpak, E.A. Sulimova, V.S. Kireev, E.A. Samarina, N.Z. Solodilova (2017) [7].

Mamlakatda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirish sur'ati qishloq xo'jaligi nisbatan sekinligicha qolmoqda. Biroq, ba'zi hududlar allaqachon erishgan bunday tashabbuslar bilan ijobiy tajribalar, ushbu moliyalashtirishning istiqbolli salohiyatini ko'rsatmoqda manba. Xususiy investorlar uchun asosiy tashvishlar bilan bog'liq yuqori xavf kiradi agrosanoat klasterlarini tashkil etishni nazarda tutuvchi loyihalar, kadrlar yetarli emas trening. Yana bir mumkin bo'lgan muammo davlat sektorining istamasligi bilan bog'liq ayrim hollarda xususiy biznes vakillari bilan hamkorlik qilish manfaatlidir K. Barmuta, N. Tuguz (2021) [8].

Loyihalarni moliyalashtirishda korporativ venchur fondlarining keng qo'llanilishi Agrosanoat klasterining rivojlanishi hali yetarlicha nazariy va bu masala bo'yicha uslubiy ish. Boshqacha aytganda, nazariyaga ehtiyoj bor korporativ venchur moliyalashtirishning asoslari va amaliy sinovlari o‘tkazganlar M.K. Barcho, O.V. Otto, H.A. Hajiyev, V.O. Samusenkov, L.N. Korshunova, N.O. Vikhrova, N.N. Nikulin (2020) [9].

Yuqorida keltirilgan va boshqa manbalarda agrosanoat sohasiga yangi bozor mexanizmlarini joriy qilish, mahalliy mahsulotlarning raqobatdoshligini oshirish omili sifatida mintaqaning raqobatdoshligini baholash borasida, zaruriyatlari hamda ularni rivojlantirish muammolari atroflicha keltiriladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Amalga oshirilgan tadqiqotlarda agrosanoat sohasini rivojlantirish masalalari klasterlar, ulardan foydalanish samaradorligini oshirish va ularni yanada rivojlantirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan. Mavhum fikrlash, qiyosiy tahlil, guruhlash, tadqiqotda kuzatish, induksiya va boshqa usullardan keng foydalanildi. Tadqiqotning maqsadi - klasterning faoliyati bo'yicha takliflar ishlab chiqish agrobiznesni o'zgartirish shartlari. Ob’ekt sifatida Qashqadaryo viloyati hisoblanadi qishloq xo'jaligi klasterining a'zosi. Tadqiqotning axborot bazasini xorijiy va mahalliy ilmiy ishlar tashkil etdi olimlar, davlat statistikasi materiallari, normativ-huquqiy va qonunchilik bazasi O‘zbekiston Respublikasi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Agrosanoat integratsiyasi — qishloq xo‘jaligi va sanoat tarmoqlarining iqtisodiy, fan-texnika, texnologiya va boshqa xo‘jalik imkoniyatlarini birlashtirish (qo‘shish) orqali ishlab chiqarish va mehnatning umumlashtirilishi. Xom ashyo ishlab chiqarish va uni qayta ishlashni o‘zaro muvofiq holda rivojlantirish kooperatsiya (to‘g‘ridan to‘g‘ri kontraktatsiya va shartnoma asosida), shuningdek kombinatsiya (xom ashyo yetishtiradigan va uni qayta ishlaydigan korxonalarning tashkiliy birlashishi) yo‘li

bilan olib boriladi. Integratsiya jarayonlari, asosan agrosanoat korxonasi ko‘rinishida eng izchil rivojlanadi [10].

Boshqarish, rejalashtirish, birgalikda fondlar, moddiy-texnika ta’minotini markazlashtirish, korxonalar, yordamchi xizmat muassasalari yaratish va boshqa pirovard mahsulot olish uchun ishlab chiqarishdagi barcha bosqichlarning uzviy birlashishiga zamin yaratdi.

Agrosanoat integratsiyasining rivojlanishi, bir tomondan, qishloq xo‘jaligi sohasiga boshqa sohalarning, birinchi navbatda sanoatning kirib kelishini, ikkinchi tomondan, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishining borgan sari umumiy xalq xo‘jaligi bilan uyg‘unlashib borishini anglatadi. Tarmoqlararo ba-lans hisob-kitoblariga ko‘ra, hozirgi paytda qishloq xo‘jaligi sanoatdagi asosiy tarmoqlarning yarmidan ko‘prog‘i mahsulotlaridan foydalanmoqda [11].

Agrosanoat integratsiyasining sanoat va xalq xo‘jaligidagi boshqa tarmoqlari bilan qo‘shiluvi qaysi darajada sodir bo‘lmasin, ob’ektiv jarayon — integrasiyani bildiradi. Integratsiya natijasida agrar va sanoat faoliyatlarini umumiy texnologik jarayon asosida yagona xo‘jalik majmui tarzida birlashtiradigan agrosanoat korxonalari, mahsulot yetishtirish, qayta ishlash va tayyor mahsulot olishning barcha bosqichlarini o‘z ichiga oladigan hududiy, tashkiliy va texnologik birlashgan korxonalar majmui bo‘lgan agrosanat birlashmalari va mamlakat xalq xo‘jaligi miqyosida agrosanoat maekmui yuzaga keladi [12].

O‘zbekistonda Agrosanoat integratsiyasining mahsuli bo‘lgan dastlabki agrosanoat korxonalari va agrosanoat birlashmalari paxtachilik, qorako‘lchilik, bog‘dorchilik sohalarida 20-asrning 60-yillarida paydo bo‘lgan („sovxoz zavod“, „kolxoz zavod“lar). 90-yillarning 2-yarmidan agrofirmalar tuzila boshladi. Agrosanoat integratsiyasi agrosanoat ishlab chiqarishning mazmuni, agrosanoat korxonalari, agrarsanoat birlashmalari va agrarsanoat majmualari bu jarayonning turli shaklda rasmiylashuvidir.Agrosanoat integratsiyasida Agrosanoat integratsiyasi rivoji fan-

texnikaning yangi yutuqlariga tayangan holda eng yuqori mehnat unumdorligini ta’minlash va harajatlarni keskin kamaytirishga xizmat qiladi.

Agrosanoat integratsiyasi (ASI)ning hamma formalarida kechiriladigan bosqichlar (uning alohida olingan elementlari) mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, qishloq xo‘jalik regioni bo‘lib hisoblangan Surxondaryo viloyati iqtisodiy-ijtimoiy taraqqiyotida ham agrosanoat majmuasi munosib o‘rin tutadi. ASM - ning rivojlanish darajasi esa ko‘p jihatdan viloyatda shakllangan va rivojlanishining turli bosqichlarini boshidan kechirayotgan ASI ning ish faoliyatiga bog‘liq. Masalan, paxtachilikda uni birlamchi qayta ishlash jarayoni (ya’ni yalpi paxta hosilidan paxta tolasi ishlab chiqarish)siz ko‘zlangan narsaga erishib bo‘lmaydi, balki paxtani birlamchi qayta ishlash paxta yalpi hosilidan pirovard mahsulot ishlab chiqarish uchun muhim iqtisodiy omil bo‘lib hisoblanadi. Huddi shunda, ASI ning yaxshi shakllanmagan (yoki mutloqo tashkil topmagan) bosqichlari paxtachilikda toladan gazlama, gazlamadan kiyim-kechak ishlab chiqarish yoki uzumchilikda ikkilamchi qayta ishlash orqali spirtli ichimliklar olish va boshqalar maxsus ishlab chiqarish jarayoni bo‘lib, ularning to‘la rivojlantirilishi ASM ning shakllantirish bilan teng ahamiyatlidir. Shuning uchun ham ASI formalarida ishtirok etadigan har bir bosqich (integratsiya elementi) muhim iqtisodiy omil bo‘lib hisoblanadi.

Viloyat ASM larining tahlili shuni ko‘rsatadiki, ularning rivojlanish holati turli bosqichlarni boshidan kechirmoqda. Masalan, paxtachilik agrosanoat majmui (PASM)ni olaylik, uning bosqichlari:

- paxta yetishtirish va yetishtirilgan paxtani yig‘ib-terib olish;
- paxta yalpi hosilini paxta punktlarida saqlash;
- uni birlamchi qayta ishlash (ya’ni paxta yalpi hosilidan paxta tolasini ajratib olish);
- ikkilamchi qayta ishlash (paxta tolasidan ip va ip-gazlama ishlab chiqarish);

- uchlamchi qayta ishlash (tayyor gazlamadan kiyim-kechak va boshqa trikotaj buyumlari ishlab chiqarish) [13].

PASM da qayd qilingan paxta yetishtirish va uni qayta ishlash bilan bogliq bo‘lgan jarayon nazariy jihatdan uning to‘la shakllangan formasini tashkil qiladi.

PASM, DASM va UASM lari Qashqadaryo viloyat ASMning o‘zak tarmoqlari bo‘lib, ularni rivojlantirish va takomillashtirish masalasi ASI ning barcha bosqichlari va unda mavjud bo‘lgan bo‘sh halqalarni rivojlantirishni taqozo qiladi. Buning uchun quyidagilarni amalga oshirish lozim deb hisoblaymiz:

PASMda, viloyat xo‘jaligining yetakchi (o‘zak) sohasi hisoblangan paxtachilikda ASI birmuncha yaxshi shakllangan bo‘lishiga qaramasdan, uning ayrim bosqichlari yaxshi rivojlanmagan va takomillashgan emas. Ayniqsa mazkur ASI ning «Ikkilamchi qayta ishlash», «Uchlamchi qayta ishlash» sikli (jarayoni) viloyatning aksariat tumanlarida rivojlantirilmog‘i darkor. Bu bilan VASMdagi mazkur ASI takomillashib o‘zining yakunlovchi bosqichiga qadam qo‘yadi. Bu esa yetishtirilgan paxtadan olingan daromad, daromadning salmog‘i salobatli bo‘lishiga va viloyat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotining yana ham tezlashishiga imkon yaratadi[14].

DASM da, viloyat ASMda ASI formasining barcha elementlari bir xil rivojlantirilmog‘i darkor. Sug‘oriladigan zonada bugdoy, sholi, arpa yetishtirishga ixtisoslashtirilgan fermer xo‘jaliklari sonini ko‘paytirish, elevator xo‘jaligini viloyatning barcha donchilikka ixtisoslashgan hududlarida aholi soni va extiyojini inobatga olib, har jahatdan rivojlantirish, un mahsulotlari tayyorlashni va guruch ishlab chiqarishni aholi extiyojidan kelib chiqib tashkil qilish lozim [15].

UASM da aholining ho‘l uzumga bo‘lgan kundalik (va yil bo‘yi) extiyojini qondirish kerak. Buning uchun viloyat hududidagi barcha tokzorlarda uzum navlariga ko‘ra tok ko‘chatlarini yangilab turish, aholini yil davomida ho‘l uzum bilan ta’minlash uchun uzumchilikka ixtisoslashgan hududlarda salqinxona (xolodilnik)lar qurish lozim. Shuningdek, uzum yetishtirish va uni sanoatda qayta ishlash orqali vino

meteriali va spirtli ichimliklar ishlab chiqarish texnologiyasini jahon andozlariga mos keladigan darajada yaxshilash va bu borada xorijiy mamlakatlar bilan uzviy va uzluksiz hamkorlik o‘rnatish maqsadga muvofiqdir[15].

Xulosa va takliflar: Agrosanoat majmuasining samardorligi va o‘z vazifasini to‘liq bajarishi ko‘p jihatdan uning uchinichi sohasi rivojlanganlik darajasiga bog‘liq. Agrosanoat majmuasi sohasiga qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini tayyorlovchi, dastlabki va chuqur qayta ishlovchi tayyor, oxirgi maxsulotlarni iste’molchilarga yetkazish bilan shug‘ullanuvchi tarmoq va xizmatlar kiradi. O‘zbekiston respublikasi iqtisodiyotda agrosanoat majmuasi uchinchi sohasining o‘rni va ahamiyati beqiyos. Ularning yil davomida bir meyorda ishlash qishloq xo‘jaligida ishlab chiqarilgan mahsulotlar nobud bo‘lishining oldini oladi va ularning sifatini yana da yaxshilaydi.

Mehnatga layoqotli kishlarning katta bir qasmini ish joylari bilan ta’minlaydi. O‘zbekiston Respublikasi nisbatan yaxshi rivojlangan qayta ishlash sanoatiga ega. Ayniqsa, oziq- ovqat va yengil sanoat kuchli rivoj topgan. Shu bilan birgalikda agrosanoat majmuasi sohasida ko‘pgina yechimni kutayotgan masalalar mavjud. Ularning eng asosiysi sohaga kiruvchi tarmoqlarda vujudga keltirilgan mavjud quvvatlardan to‘liq foydalanishdir. Ma’lumki, ayrim tarmoqlarda mavjud quvvatlardan foydalanish darajasi oshirish talab etmoqda. Bu o‘z navbatida, juda katta muammolarni vujudga keltiradi.

Agrosanoat majmuasi sohasini rivojlantirish O‘zbekiston Resbublikasi iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu borada juda katta ishlar amalga oshirilayapti. Asosiy mahsulotlardan biri-paxtani chuqur qayta ishlashni tashkil etish, ayniqsa, katta iqtisodiy va ijtimoyi ahamiyatga ega.

Адабиётлар:

1. *Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 23 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга*

мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5853-сон Фармони.

2. *O‘zbekiston Respublikasining 2019 yil 23 oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5853-son Farmoni.*
3. *Larin I. Razvitiye integratsionnix protsessov v APK Uzbekistana. –Tashkent, 1998.*
4. *Ro‘ziyev A., Mirzayev Sh., Barotaliyev U. Surxondaryo suv omborlari va agrosanoat majmuini rivojlantirish masalalari. -Toshkent, 1997. www.ziyonet.uz*
5. *E.M. Akhmetshin, K.A. Barmuta, Z.M. Yakovenko, L.I. Zadorozhnaya, D.S. Mironov, E.N. Klochko, Int. J. of App. Business and Economic Res. 15(23), 355-364 (2017)*
6. *D.V. Zavyalov, Russian Journal of Entrepreneurship, 18(17): 2451-2552 (2017). DOI: https://doi.org/10.18334/гр18.17.38285.*
7. *T.P. Maksimova, N.E. Bondarenko, Issues of branch clusters development: from theory to practice. Interactive Science 6: 114-119 (2016)*
8. *I.S. Abdullaev, P.A. Gurbanov, R.A. Aleshko, Y.Yu. Finogenov, Siberian J. of Life Sci. and Agr. 15(3), 357-386 (2023). doi: 10.12731/2658-6649-2023-15-3-357-386*
9. *E.M. Akhmetshin, E.P. Kolpak, E.A. Sulimova, V.S. Kireev, E.A. Samarina, N.Z. Solodilova, Int. J. of Appl. Business and Economic Res. 15(23), 221-231 (2017).*
10. *K. Barmuta, N. Tuguz, E3S Web of Conferences, 273, 08005 (2021).*
11. *M.K. Barcho, O.V. Otto, H.A. Hajiyev, V.O. Samusenkov, L.N. Korshunova, N.O. Vikhrova, N.N. Nikulin, Entrepreneurship and Sustainability Issues, 8(1), 960-971 (2020). doi:10.9770/jesi.2020.8.1(64)*
12. *Абдиев А. Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти фанидан маърузалар матни. Қарши-2007*

13. *Жўраев Ф.Д. & Аралов Ғ.М. (2023). Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш жараёнини эконометрик моделлаштириш заруриятининг асосий жиҳатлари. // Educational research in universal sciences, 2(2), 36-43.*
14. *Жўраев Ф.Д. (2021). Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқаришни қисқа муддатли прогнозлаштириш. // Инновацион технологиялар, (2 (42)), 92-95.*
15. *Rakhimov A.N. & Jo'raev F.D. (2022). A Systematic Approach To The Methodology Of Agricultural Development And The Strategy Of Econometric Modeling. resmilitaris, 12(4), 2164-2174.*